

Українська література

Автор (справжнє прізвище автора), назва твору	Літературний рід	Жанр твору	Тема твору	Ідея твору	Присвята (якщо є)	Головні герої твору	Літературний напрям; особливість твору; угруповання, до якого належав автор
Іван Котляревський «Енеїда»	Ліро-епос	Бурлескно-трагедійна поема; бурлеск – це коли про «низьке» говориться піднесено або навпаки; трагедія - перевдягання	Змалювання життя українського суспільства к. XVIII — поч. XIX ст. різних верств населення	Висміювання українських панів і чиновників, козацьких старшин, їх паразитичного життя, обжерливості, пияцтва, нікчемних сварок і водночас уславлення патріотизму, вірності обов'язку, мужності, товариської солідарності (Еней, троянці, Низ та Евріал)		Еней, його батько Анхіз і мати Венера; друзі-троянці Низ та Евріал; Зевс; Меркурій (бог торгівлі, син Зевса); Еол (бог вітрів); Нептун (бог моря); Юнона (богиня шлюбу, дружина Зевса); цариця Дідона; пророчиця Сивілла; цариця Цирцея; цар Латин, його дружина Амата й дочка Лавінія; цар рутульців Турн	
Іван Котляревський «Наталка Полтавка»	Драма	Соціально-побутова драма (за визначенням автора — малоросійська опера)	Показ життя сільської бідноти в епоху розкладу феодально-кріпосницького ладу (XIX ст.)	Втілення народного ідеалу української жінки, її моральної краси; засудження лицемірства, крутіїства, хижацтва сільської верхівки в образах виборного і возного		Горпина Терпелиха, її дочка Наталка; Микола (далекий родич); коханий Наталки Петро; возний Тетерваковський; виборний Макогоненко	М. Лисенко написав оперу «Наталка Полтавка»
Г.Квітка-Основ'яненко (Г.Квітка) «Маруся»	Епос	Соціально-побутова сентиментальна о-реалістична повість	Зображення життя і побуту українського народу кінця XVIII - початку XIX ст., відтворення його душевної краси й	Уславлення внутрішньої та зовнішньої краси, щирості, чесності, доброти, палкого почуття кохання		Наум Дрот і його дружина Настя, їхня дочка Маруся, Василь – коханий Марусі, Олена – подруга Марусі	Сентименталізм

			високої моральної чистоти	простих українських людей			
Пантелеймон Куліш «Чорна рада»	Епос	Історичний роман, роман-хроніка	Розповідь про Чорну раду, що відбулася в Ніжині в 1663 році	Заклик до єднання, цілісності України; утвердження думки, що тільки свідома українська інтелігенція має бути панівним класом суспільства		Наум Сомко, Іван Брюховецький, Кирило Тур, полковник і панотець Шрам, його син Петро Шраменко; Михайло Черевань, його дружина Меланія, дочка Леся; Божий Чоловік	Романтизм
Марко Вовчок (Марія Вілінська) «Максим Гримач»	Епос	Родинно-побутове оповідання з елементами романтизму	Змалювання життя вільних селян у закріпаченій Україні серед XIX ст.	Возвеличення щирого почуття кохання; утвердження думки, що родинне щастя не можна спотворювати майновими розрахунками		Заможній козак максим Гримач; Катря – старша дочка, Тетяна – молодша; Семен – кріпак, коханий Катрі	Романтизм
І.Нечуй-Левицький (І.Левицький) «Кайдашева сім'я»	Епос	Соціально-побутова повість	Зображення реалістичних картин селянського побуту другої половини XIX ст.; акцент на дрібновласницьких натурах	Засудження егоїстичних та індивідуалістських характерів		Маруся та Омелько Кайдаші, їхні сини Карпо (старший) і Лаврін (молодший), Мотря (дружина Карпа), Мелашка (дружина Лавріна), баба Палажка	І.Франко сказав: «І.Нечуй-Левицький малює гірку картину розпаду українського патріархального устрою...»
Панас Мирний (Панас Рудченко) (співавтор Іван Білик (Рудченко)) «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» («Пропаша сила» - авторський підзаголовок)	Епос	Соціально-психологічний роман	Зображення життя та боротьби українського селянства проти соціального гноблення, зокрема кріпосництва, напередодні і під час реформи 1861 року; зображення життя і еволюції Чіпки Варениченка	Соціальні умови вмотивовують вчинки героїв роману, штовхають їх на слизьку дорогу (міститься в назві роману)		Чіпка Варениченко, його мати Мотря, батько Іван Вареник, баба Оришка; Грицько Чупруненко і його дружина Христя; друзі Чіпки – Матня, Лушня й Пацюк; москаль Максим Гудзь, його дружина Явдоха й дочка Галя (дружина Чіпки)	Написав спочатку нарис «Подоріжжя від Полтави до Гадячог», потім на основі нарису створив повість «Чіпка», потім повість виросла в роман «Пропаша сила», згодом була перейменована в «Хіба ревуть воли...» О.Білецький назвав

							твір «будинком з багатьма прибудовами і надбудовами». Роман має 4 частини і 30 розділів
Іван Карпенко-Карий (Іван Тобілевич) «Мартин Боруля»	Драма	Трагікомедія	Зображення нестримного потягу багатих селян дорівнятися у своєму статусі до дворянства	Висміювання намагань простої людини вибитися у дворяни, хибно думаючи, що цим можна винищитися над іншими.		Заможний хлібороб Мартин Боруля, його дружина Палажка, син Степан, дочка Марися; багатий шляхтич, друг родини Гервасій Гуляницький, його син Микола; реєстратор з ратуші Націєвський (наречений Марисі); повірений Трандалев Омелько й Трохим – наймити Борулі	
Іван Франко «Мойсей»	Ліро-епос	Філософська поема	Зображення "смерті Мойсея як пророка, не признаного своїм народом"	Визволення українського народу з-під колоніального гніту як головна мета		Ліричний герой, пророк Мойсей, новий поводитир Єгошуа, Єгова (Бог), Авірон та Датан - супротивники Мойсея, єврейський народ, Азазель (демон пустелі)	Поема написана анапестом (пролог до поеми написано ямбом)
Ольга Кобилянська «Земля»	Епос	Соціально-психологічна повість	Зображення трагедії братовбивства, що сталася в селянській родині Федорчуків	Земля повинна бути для людини, а не людина для землі	Своєму батькові	Івоніка Федорчук, його дружина Марійка, старший син Михайло, молодший син Сава; Василь Чоп` як, його дружина Докія й дочка Парасинка, чоловік Парасинки Тодорика; панська наймичка Анна; циганка Рахіра та її батько Григорій	Символізм (модернізм) Епіграф Юнос Лі: «Кругом нас знаходиться якась безодня, що її вирила доля, але тут, у наших серцях, вона найглибша»
Леся Українка (Лариса Косач) «Лісова пісня»	Драма	Драма-феєрія (проблемно-філософська драматична поема)	Зображення світу людини й світу природи в їх гармонійних і суперечливих взаєминах	Оспівування краси людських взаємин, пориву до щас-тя, незбагненої сили великого кохання		Лукаш, його мати, дядько Лев; Килина, діти Килини; хлопчик; Мавка, Лісовик, Перелесник, Водяник, Русалка Польова, Злидні, «Той, що греблі рве», «Той, що в скалі сидить»; Доля	Неоромантизм
Михайло	Епос	Імпресіоніст	Зображення	Утвердження	Кононівсь	Моя утома. Ниви у червні.	Імпресіонізм,

Коцюбинський «Intermezzo»		ична новела	взаємодії митця і суспільства	думки, що людина щаслива лише в гармонії з природою, а митець відіграє важливу роль у суспільстві	ким полям	Сонце. Три білих вівчарки. (Оверко – «селянин»; Пава – «дворянин», Трепов – «міністр внутрішніх справ») Зозуля. Жайворонки. Залізна рука міста. Людське горе	розповідь ведеться від першої особи, перелік дійових осіб на початку твору
Михайло Коцюбинський «Тіні забутих предків»	Епос	Повість	Зображення життя гуцулів у Карпатах на межі XIX – XX ст. у гармонії з природою, традиціями і звичаями, з язичницькими й християнськими віруваннями	Оспівування високого й красивого почуття – кохання		Іван Палійчук, його кохана Марічка Гутенюк, дружина Палагна, мольфар Юра, щезник, нявка, чугайстир	Неоромантизм та імпресіонізм; повість екранізував Сергій Параджанов
Василь Стефаник «Камінний хрест»	Епос	Психологічна новела (студія, тобто художнє дослідження душі головного героя)	Еміграція за океан галицького селянства на межі XIX й XX ст. (прощання хлібороба Івана Дідуха із сусідами у зв'язку з виїздом до Канади)	Єдність селянина з рідною землею		Іван Дідух, його дружина Катерина, їхні діти, кум Ми-хайло, селяни	Експресіонізм, належав до об'єднання українських письменників «Покутська трійця» За мотивами цього твору видатний режисер Леонід Осика в 1968 р. на Київській кіностудії імені О. Довженка зняв фільм «Камінний хрест», який увійшов у скарбницю найвизначніших українських кіношедеврів
Юрій Яновський «Вершники»	Епос	Роман у новелах (новелістичн	Події громадянської війни в Україні			Фрунзе, Мусій та Іван Половці, Данило Чабан, Швед, Чубенко, Максим, Адаменко, безіменний листоноша. Андрій —	Модернізм

		ий роман)				командував загоном Добровольчої армії генерала Денікіна; Оверко — під жовто-блакитним прапором; командував купою кінного козацтва Симона Петлюри; Панас — під чорним прапором — махновський душогуб; чотирнадцятилітній Сашко; Іван — під червоним прапором кінного інтернаціонального полку; Мусій Половець — їхній батько. Червоний комісар Герт.	
Валер`ян Підмогильний «Місто»	Епос	Урбаністичний роман	Підкорення людиною міста	Розкриття характеру людини, яка підкорює місто		Степан Радченко - головний герой; Надійка – дівчина з села; Левко – студент; Ганнуся та Нюся – товаришки Надії; Лука Гнідий – хазяїн; Тамара Василівна (Мусінька) – дружина крамаря, у якого жив Степан, його коханка; Максим – син Тамари Василівни (Мусіньки) та крамаря; Борис – студент, товариш Степана; Зоська – міська дівчина, кохана Степана; Рита – балерина; Вигорський – поет, товариш Степана	Роман має два епіграфи: 1. «Шість прикмет має людина: трьома подібна вона на тварину, а трьома на янгола...» Талмуд 2. «Як можна бути вільним, Евкріте, коли ти маєш тіло?» Анатоль Франс Модернізм
Володимир Вінниченко «Момент»	Епос	Новела	Історія короткої любові між революціонером і панною в ризикованій для життя ситуації	Оспівування почуття кохання; усвідомлення скороминущості щастя		Революціонер, панночка Муся, контрабандист Семен Пустун	Імпресіонізм. Розповідь ведеться від першої особи
Микола	Епос	Новела	Протистояння добра	Фатальна	«Цвіту	«Я», доктор Тагабат, дегенерат,	Розповідь ведеться від

Хвильовий (Микола Фітільов) «Я (Романтика)»			і зла в душі героя («чекіста і людини»), його роздвоєність	невідповідність між ідеалами революції та засобами їх досягнення; розвінчання й засудження революційного фанатизму	яблоні» Коцюбинського	Андрюша, мати «Я»	першої особи
Микола Куліш «Мина Мазайло»	Драма	Сатирична комедія	Зображення українізації й міщанства в Україні у 20-і роки ХХ ст.	Засудження міщанства, національної упередженості й зверхності		Родина Мазайла – Мина Мазайло, його діти Рина й Мокій, дружина Килина (Мазайлиха); дядько Тарас, тьотя Мотя, Уля	
Остап Вишня (Губенко)	Епос	Гумореска «Моя автобіографія»	Розповідь про батьків, навчання й формування світогляду письменника	У гумористичній формі висвітлити фактори, які впливають на формування митця			
Олександр Довженко «Зачарована Десна»	Епічно-драматичний	Автобіографічна кіноповість	Щира сповідь письменника про дитинство, сповнене радощів і смутку, як джерело його духовності й мистецького таланту	Заклик любити життя, цінувати й берегти все те прекрасне, що робить людину духовно багатую і щасливою		Два ліричні герої – Сашко (у новелах) та Олександр Довженко (в авторських відступах), мати Одарка Єрмолаївна, батько Петро Семенович, дід Семен, прадід Тарас, прабаба Марусина	
Олександр Довженко «Україна в огні»	Епічно-драматичний	Кіноповість	Зображення початку війни з фашистськими загарбниками та відступу радянських військ	Незламність сили і непохитність духу нашого народу, здатність до визвольної боротьби і впевненість у перемозі над ворогом (за словами		Родина Запорожців: Лаврін, Тетяна, їхні діти, п'ятеро синів — Роман, Іван, Савка, Григорій, Трохим і дочка Олеся, подруга Олесі Христя Хутірна, Василь Кравчина; зрадник Заброта, німецький полковник Ерїх фон Крауз і його син Людвіг	

				самого автора)			
Іван Драч «Балада про соняшник»	Ліро-епос	Балада (модерна)	Твір про природу мистецької творчості, таїнство пробудження творчого духу в людині	Талант бачити красу в повсякденні		Соняшник у баладі – то хлопець	Віршований розділ – верлібр. І. Драч належить до шестидесятників
Ліна Костенко «Маруся Чурай»	Ліро-епос	Історичний роман у віршах	Зображення нещасливого кохання Марусі та Грицька в поєднанні з широкою картиною життя України XVII ст.	Незнищенність українського народу (особистості з багатим духовним світом), глибока віра в його (її) духовну силу і могутність		Маруся Чурай, Гриць Бобренко, полковий обозний Іван Іскра, полтавський полковник Мартин Пушкар, козак Лесько Чер-кес, Галя Вишняківна, вїт Семен Горбань	Дві сюжетні лінії, які переплітаються, - особиста (Маруся - Грицько) й історична (боротьба українського народу проти загарбницької політики польської шляхти). Роман складається з дев'яти різних за обсягом розділів. Письменниця належить до шестидесятників
Григор Тютюнник «Три зозулі з поклоном»	Епос	Новела	Зображення складності людських стосунків, виражена через історію нещасливого кохання	Возвеличення любові як високої християнської цінності, яка вивищує людину над буденністю, очищає її душу	Любові всевишній	Студент, його мати Софія, чоловік Софії - Михайло, поштар дядько Левко, Марфа, чоловік Марфи - Карпо	Письменник належить до шестидесятників
Олесь Гончар «За мить щастя»	Епос	Новела	Зображення кохання з першого погляду й страшної розплати за мить щастя	Оспівування краси й сили почуття кохання		Артилерист Сашко Діденко, малярка Лорі (Лариса), її чоловік, комбат Шадур	Романтизм
Іван Багряний (Лозов`ягін) «Тигролови»	Епос	Пригодницький роман	Зображення трагічної долі людини-особистості в радянському тоталітарному	Перемога добра над злом; за будь-яких обставин потрібно залишатися		Григорій Многогрішний – молодий український інженер-авіатор, родина Сірків – Денис Сірко, Сірчиха та їх діти Гриць та Наталка, майор НКВС	Символіка: Родина Сірків полює на тигрів. Тигр – символ тайги. В умовах тоталітарного

			режимі	Людиною		Медвин, його коханка Фійона Зелений Клин Життєвий принцип Григорія Многогрішного – «Ліпше вмирати біжучи, ніж жити гниючи»	режиму людина полює на людину. Сюжетні лінії: Пригодницька (життя Григорія Многогрішного); Сталінські репресії (уривчаста).
--	--	--	--------	---------	--	---	--

«Празька школа» поетів – умовна назва українських поетів міжвоєнного двадцятиліття – Є. Маланюк, Ю. Дараган, Юрій Клен, О. Ольжич та ін.

МУР (Мистецький український рух) – заснований у 1945 р. у Німеччині. Головою об'єднання був Улас Самчук. До МУР також входили Іван Багрянний, Є.Маланюк та ін.

Нью-Йорська група поетів – об'єднання українських поетів-емігрантів, засноване у 1958 р. в Нью-Йорку. До цього угруповання входили Богдан Бойчук, Богдан Рубчак, Юрій Тарнавський, Емма андієвська, Віра Вовк та ін.

КОМПОЗИЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

КОМПОЗИЦІЯ (від лат. componere – складати, поєднувати) – побудова літературного твору, співвідношення всіх його компонентів, що створює цілісну картину і сприяє виявленню головної ідеї. Розрізняють зовнішні елементи композиції – поділ твору на частини і внутрішні – групування і розстановку персонажів. Іноді в значенні композиції вживається термін архітектоніка.

СЮЖЕТ (від фр. sujet – предмет) – система подій в художньому творі, в ході яких розкриваються характери персонажів і головна ідея. Оскільки події подаються у розвитку, в основі сюжету лежить конфлікт. Конфлікти бувають різноманітні: соціальні, любовні, психологічні, виробничі тощо. У художньому творі, як правило, є різні види конфліктів. Класичний сюжет має такі елементи: **експозиція** – вихідні відомості про героїв, які вмотивовують їхню поведінку в умовах конфлікту; **зав'язка** – подія, що кладе початок конфлікту; **кульмінація** – найвищий момент у розвитку дії; **розв'язка** – подія, що розв'язує конфлікт; **епілог** – повідомлення про події після розв'язки. Великий епічний твір звичайно має кілька сюжетних ліній. У ліричних творах основу сюжету становить розвиток думки або почуття за схемою градації. Кульмінацією в таких творах є кінець вірша, де робиться висновок.

ЕКСПОЗИЦІЯ (від лат. expositio – пояснення) – один з елементів сюжету твору, первісні відомості про героїв, які мотивують їхню поведінку при виникненні конфлікту. У новелі М. Коцюбинського «Коні не винні» – це змалювання обстановки в родині пана-ліберала Малини напередодні селянського бунту.

ЗАВ'ЯЗКА – елемент сюжету, наступний після експозиції, – подія, що кладе початок конфлікту. У новелі М. Коцюбинського «Коні не винні» – це поява в маєтку поміщика-Малини селян, які вимагають віддати їм землю.

КУЛЬМІНАЦІЯ (від лат. culmen – вершина) — елемент сюжету, найвищий момент у розвитку дії. Після кульмінації настає розв'язка. У новелі М. Коцюбинського «Коні не винні» – це кінець вагань пана-ліберала Малини щодо застосування війська, яке прибуло для придушення селянського виступу. У великих багатосюжетних творах буває кілька кульмінацій.

РОЗВ'ЯЗКА – елемент сюжету, подія, яка розв'язує конфлікт.

ПРОЛОГ (від гр. pro – перед і logos – слово – переднє слово) – вступна частина в структурі твору, в якій автор знайомить читача з подіями, покладеними в основу сюжету, чи зі своїми роздумами щодо них. Інколи письменник називає вступну частину прологом (наприклад, І. Франко в поемі «Мойсей»), але частіше вона не має назви (поема Т. Шевченка «Іван Підкова»). У поемі Т. Шевченка «Гайдамаки» є два прологи: один ліричний, без назви, другий – історичний, під заголовком «Інтродукція» (від лат. introductio – вступ).

В античній драматургії прологом називався початок трагедії до появи хору. У пролозі автор звертався до глядачів і пояснював міфи, що складали підґрунтя сюжету. Таку саму функцію виконував пролог і в середньовічних драмах-містеріях.

ЕПІЛОГ (від гр. epilogos, epi – після, logos – слово) – один з елементів сюжету, заключна частина твору, де розповідається про події, що відбулися після розв'язки. Як правило, автор подає її під відповідною назвою.

ФАБУЛА (від лат. fabula – байка, оповідь) – термін, який не має однозначного тлумачення і часто вживається як синонім слова сюжет. Деякі літературознавці розрізняють ці поняття, вважаючи фавулою систему подій у їх причинно-часовій послідовності, а сюжетом – виклад цих подій у творі.

ЛІРИЧНИЙ ВІДСТУП – форма авторської мови, позасюжетний елемент композиції, коли автор відступає від сюжетної оповіді і висловлює свої думки, почуття, настрої, пов'язані із зображуванним у творі. Ліричні відступи, роблячи оповідь інтимною, довірливою, щирою, підсилюють емоційний вплив на читача. Особливо часто зустрічаються в ліро-епічних творах. У поемі «Гайдамаки» Т. Шевченко часто звертається до читачів, розповідає про своє життя.

Вибачайте, люди добрі, що козацьку славу так навмання розказую, без книжної справи.

Так дід колись розказував – нехай здоров буде!